

Meghnad Desai: Marxin kosto – Kapitalismin uusi nousu ja valtiokeskeisen sosialismin kuolema

Helsinki: Gaudeamus, 2008. 400 s.

Mari Kangasniemi
Vanhempi tutkija
Palkansaajien tutkimuslaitos
mari.kangasniemi@labour.fi

Usein arkikeskustelussakin esitetty väite on, että Karl Marxin ideoita on käsitelty ja käytetty täysin väärin. London School of Economicsin emeritusprofessorin, lordi Meghnad Desain kirja käsittelee juuri Marxin väärintulkintaa ja -käyttöä. Joiltakin osin nämä selvennykset koskevat juuri sitä, mihin keskustelussa yleensä viitataan: sosialismin muuttumiseen eräissä maissa totalitääriksi systeemiksi, jossa uskonkappaleiksi muunnetut teoriat johtivat sekä tehoton tuotantoon että ihmisoikeuksien loukkaamiseen ja julmuuksiin.

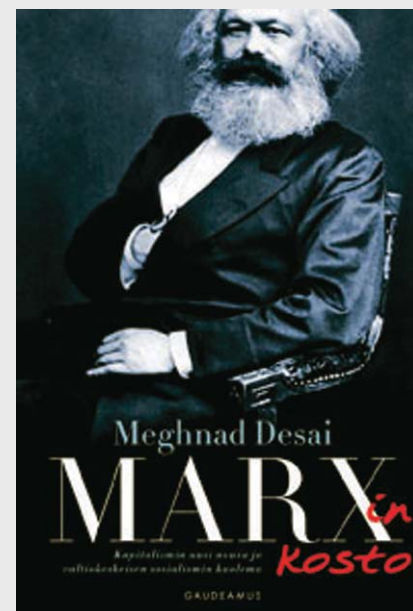
Toisaalta Desain mukaan myös tavanomaiset näkemykset siitä, mitä mieltä Marx itse asiassa oli kapitalismista ja sen tulevaisuudesta, ovat usein vähintäänkin epätarkkoja. Desain keskeinen teesi on, että Marx ei loppujen lopuksi ennustanut kapitalismin väistämätöntä tuhoa aivan läheisessä tulevaisuudessa. Sen sijaan hän totesi sen olevan pitkälti dynaaminen ja itsensä uusintamiseen kykenevä systeemi. Tämä näkemys sopii varsin hyvin yhteen maailmalla sosialismin romahduksen jälkeen paljolti vallitsevan yleisen mielipiteen kanssa, joten ei liene yllättävää, että aikaisemmin marxilaisuuteen kallellaan ollut professori mielellään tuo esiin Marxin kirjoituksista tämänkin puolen.

Kuitenkin Desai myöntää jonkun asteisen ristiriidan Marxin julistavampien (ja useimmin lainattujen) varhaisten kirjoitusten ja myöhemmän ja huomattavasti analyttisemmän työn välillä. Marx itse myös ilmeisesti muutti näkemystään siitä, milloin kapitalismi tuhoutuu. Tosin myöskään hänen pääteoksensa Pääoma, jonka viimeiset osat olivat Friedrich Engelsin Marxin muistiinpanoista toimittamia, ei ole täysin johdonmukainen. Voidaan kysyä, millä perusteella kylmän analyttinen tutkija-Marx on se oikea Marx. Tekstit itsessään jättävät tilaa väärintulkintoille.

Desai käy yksityiskohtaisesti läpi Marxin kohtuullisen monimutkaisen arvoteorian voittojen muodostumisesta. Marx tosiaankin ennusti teoriallaan voittoasteen alenevan tendenssin, mutta vain sen eikä yritysten voittojen nopeaa kuivumista nollaan. Marx myös tunnisti oikein kapitalismin syklisen luonteen suhdannevaihteluineen sekä globalisaatiotaipumuksen, mutta analyysi ei ennusta kapitalismin nopeaa tuhoa, vaikka hän uskoikin lopulta niin käyvän. Pian Marxin kuoleman jälkeen 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa käytiin marxistien keskuudessa väitelyä siitä, milloin kapitalismi romahtaa ja voidaanko esimerkiksi Venäjällä siirtyä suoraan feodalismista kommunismiin. Itse asiassa tuona aikana kapitalismi kasvoi varsin elinvoimaisesti. Uskomus, että Marx oli ennustanut sen nopeaa tuhoa, oli kuitenkin tullut jäädäkseen.

Desai kuvailee myös laajasti kansantaloustieteen lähestymistapaa ja sen

kehittymistä Marxin jälkeisenä aikana. Reaalitalouden mullistukset kuten vakavat lamakaudet ovat usein muutaneet näkemyksiä tai luoneet uusia koulukuntia, kun aikaisemmat teoriat osoittautuivat riittämättömiksi selittämään ilmiöitä tai tarjoamaan toimivia politiikkasuosituksia. Taloustieteen ja -politiikan keskeistä sisältöä 1900-luvulla ovat olleet teoriat valtion interventioista, joka olisi täyttä sosialismia lievempää, ja sen tarpeesta kapitalismissa. Näiden sivupolkujen jälkeen käteen näyttää Desain mukaan kuitenkin jäävän suurelta osin myös kapitalismin sisään rakennetun sosialismin jonkinasteinen epäonnistuminen.

Desain teos on kattava kuvaus Marxin tuotannosta liitettyä historialliseen kontekstiin ja sellaisenaan avartava luku-kokemus. Hieman hämäräksi kuitenkin loppujen lopuksi jää, mikä on oikein tulkitun aidon Marxin erityinen anti yhteiskuntateoreetikkona nykypäivänä, mikäli johtopäätökset hänen teorioistaan eivät oleellisesti eroa vapaiden markkinoiden kannattajien opeista, lukuun ottamatta hamassa tulevaisuudessa häämöttävän kapitalismin lopun odottamista. ■